

improvement of the structural components which constitute it, and which takes place under the influence of natural and special circumstances.

The pedagogical support in the development of the student's individual spiritual potential is a form of spiritual interaction between a teacher and a student, which is designed to encourage self-knowledge, self-creation, self-development, self-fulfillment of spiritual needs, skills and abilities, it provides an opportunity to increase the effectiveness of their professional actions. The defined process is performed through counseling (individual, group), analyzing and negotiation of professional problems with the use of moral and ethical, aesthetic, intellectual criteria, formation of the guideline for empathetic understanding of surrounding people.

The curator of academic group has to diversify the content and forms of work with the students using dialogic forms and methods of work, discussions, a role-playing, art technologies, training of personal and professional development, which allow to reconcile meanings of spiritual activity and create the conditions for formation of a personal position, to feel emotional and valuable world experience, the need to comprehend the truth and the ability to commit a responsible act, to make a creative style of life and activity.

The prospects for further research in this area lie in the development of innovative forms, methods and work techniques of the curator of the academic group which assist the pedagogical support in the students' spiritual potential development in the system of higher education.

Key words: *spiritual potential of the individual, the development of the spiritual potential of the individual, pedagogical support.*

УДК 81'243:378

А. Т. Літвінчук

Національний університет водного
господарства та природокористування

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

Стаття присвячена проблемі підвищення мотивації студентів у формуванні іншомовної компетентності. Аналіз навчального процесу у системі вищої школи та вивчення іноземної мови зокрема у немовних ВНЗ свідчить про необхідність врахування чинника мотивації як одного зі складових вирішення проблеми оптимізації освіти та забезпечення якості освіти. Охарактеризовано типи навчальної мотивації та проаналізовано фактори, які формують позитивну мотивацію студентів технічних спеціальностей. Визначено основні механізми на різних рівнях мотивації, розглянуто потенціал мотиваційних механізмів, які може застосовувати педагог для підвищення ефективності навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: *інтегративна мотивація, інструментальна мотивація, оптимізація навчально-пізнавальної діяльності, іншомовні компетенції, позитивні мотиви, інтегруючі принципи, мотиваційні механізми, мотиваційний чинник.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні потреби сучасного суспільства висувають нові вимоги до системи освіти та, в головному, полягають у створенні умов для гармонійного становлення та розвитку особистості й забезпечення конкурентоспроможної професійної компетентності. В умовах глобалізації іншомовна підготовка стає необхідною умовою формування інтелектуального потенціалу суспільства, що є одним із ключових чинників розвитку країни, розглядається як

невід'ємний компонент формування професійної компетентності та важлива передумова успішної професійної діяльності. Останні погляди на завдання національної освіти й результати психолого-педагогічних досліджень свідчать про те, що в сучасному навчально-виховному процесі все більшої уваги заслуговують методи навчання, які виконують стимулююче-мотиваційну функцію, а втілення комплексної системи мотивів і стимулів до вивчення іноземної мови є одним із завдань педагога.

Незважаючи на значну кількість науково-педагогічних праць, присвячених проблемі формування мотивації загальної навчально-пізнавальної діяльності студентів у ВНЗ та, зокрема, підвищення рівня іншомовної компетентності студентів, це питання залишається одним з актуальних з точки зору педагогіки та педагогічної практики.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення наукових джерел свідчить про значну увагу науковців до проблеми формування мотивації в навчально-виховному процесі та мотиваційної складової оволодіння іноземною мовою. Мотиваційну складову навчальної діяльності студентів досліджували Т. Дубовицька, Н. Токар, Н. Яковлева; джерела мотивації аналізували у своїх роботах науковці Л. Ітельсон та А. Петровський; питання мотивації навчання як основної складової оволодіння іноземною мовою студентами немовних спеціальностей розглядалося як вітчизняними (Г. Бородіна, Г. Гремیتських, О. Знанецька, В. Коваленко, Г. Папура, В. Е. Райлянова, О. Тарнопольський), так і зарубіжними (А. Маркова, П. Якобсон, Р. Гарднер, З. Дорней, У. Ламберт, Дж. Келлер, Г. Крукс, Р. Шмідт) науковцями.

Мета статті – проаналізувати проблему низької мотивації студентів немовних спеціальностей до вивчення іноземної мови, та визначити деякі умови й чинники, які впливають на формування позитивних мотивів, забезпечення умов і розроблення механізмів формування мотивації студентів до оволодіння іноземною мовою.

Методи дослідження. Було проаналізовано педагогічну, методичну, дидактичну літературу з проблеми дослідження; застосовувалися методи порівняння й узагальнення, систематизації теоретичних і дослідних даних, аналізу та синтезу результатів дослідження; серед емпіричних методів – педагогічне спостереження за навчальним процесом, самоспостереження.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим є той факт, що одним з основних завдань сучасних педагогів є формування у студентів стійкої мотивації до навчання, що допоможе їм стати кваліфікованими спеціалістами.

Поняття «мотивація» є складним феноменом у психології та педагогіці й охоплює мотиви, потреби, цілі, наміри, а також стає основним стрижнем, навколо якого конструюються основні якості професіонала. Формування мотивації можливе лише тоді, коли людині вдається пов'язати мету з особистісними цінностями, і чим більше вони будуть пов'язані з результатом майбутньої діяльності, тим вищим буде рівень особистої мотивації.

Мотивація розглядається як ключовий чинник, що впливає на рівень та успіх у вивченні іноземної мови. Саме мотивація забезпечує первинний поштовх розпочати навчання, а згодом стає рушійною силою для підтримання довготривалого й часто стомливого навчального процесу; звичайно, всі інші чинники, необхідні для вивчення іноземної мови містять мотиваційну складову тією чи іншою мірою. Без достатньої мотивації, навіть ті, хто має особливі здібності, не зможуть досягти довготривалих цілей, так само як і ефективний навчальний план та викладання на високому рівні ізольовано не забезпечать визначних досягнень студентів. Педагоги зазначають, що ми (викладачі) часто забуваємо, що всі навчальні види діяльності фільтруються через студентську мотивацію.

Мотивація в її широкому розумінні представлена двома основними видами: «інтегративна» (внутрішня) мотивація та «інструментальна» (зовнішня) мотивація. Різниця між двома видами мотивації полягає в тому, що внутрішня мотивація передбачає здійснення людиною дії в результаті усвідомлення її значущості для особистісного зростання та пов'язана з бажанням вивчити мову через високе позитивне особистісне ставлення до мови, народу, мова якого вивчається, культури. Натомість, зовнішня мотивація є чинником, що виникає внаслідок дії зовнішніх обставин, необхідності дотримання вимог та пов'язана з бажанням того, хто навчається, вивчити мову задля досягнення своєї мети, наприклад, складання іспиту, кар'єрне зростання. Така мотивація здійснюється за допомогою впливу з боку викладача (систематичний контроль і регулярне оцінювання студентів, проведення консультацій, бесід) [6–8].

Можна констатувати той факт, що для більшості студентів технічних спеціальностей є характерною зовнішня мотивація до вивчення іноземної мови. Такі студенти вивчають іноземну мову в межах програми та завдань, запропонованих викладачем, без особливого бажання виходити за встановлені вимоги. Превалювання зовнішньої мотивації можна пояснити часто низьким рівнем знань іноземної мови першокурсників, які стають студентами технічних вузів, мінімальною кількістю годин у навчальних планах, неналежною увагою до формування іншомовної компетентності. Разом із тим, як зауважує Г. Бородіна, «навчання іноземної мови в неможливому вищому навчальному закладі мусить розвивати у студента вміння вільно користуватись іноземною літературою у своїй галузі знань, а також спілкуватись іноземною мовою в певних ситуаціях (головним чином професійних)» [1, 60]. Така необхідність має постійну тенденцію до зростання, а отже підвищення вимог до формування іншомовної компетентності фахівців у різних галузях.

Водночас запорукою успішної людської діяльності виступає саме внутрішня мотивація людини, яка виконує спонукальну функцію та зумовлює предметну спрямованість активності людини. Позитивні зміни в

інтелектуальному, моральному, особистісному розвитку людини, формування різнобічних механізмів самоорганізації людини часто стають основним сенсом навчально-пізнавальної діяльності. Погоджуємося з думкою науковців [1; 2; 6], що висока позитивна мотивація може компенсувати недостатньо високі здібності або знання, а наявність навчального мотиву та його висока вираженість може привести до значних навчальних, а згодом професійних успіхів.

Аналіз досліджень стосовно формування позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності дозволив виділити такі умови, що впливають на формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів: 1) професіоналізм викладача (бажання й уміння навчити); 2) ставлення до студента як до компетентної особистості; 3) сприяння самовизначенню студента, розвиток позитивних емоцій студента; 4) організація навчання як процесу пізнання; 5) використання методів, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність; 6) усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання; 7) професійна спрямованість навчальної діяльності; 8) доступність змісту навчального матеріалу, запропонованого викладачем на занятті; 9) постійне створення та «підкріплення» ситуації успіху для невпевнених у своїх силах студентів [5].

Студенти, які мають високу мотивацію, є мрією кожного викладача, а отже серед його основних завдань є спонукати їх до активності, добираючи арсенал позитивних мотивів, цікавого аутентичного матеріалу для стимулювання подальшого інтересу до мови та людей, які нею говорять. За словами Р. Гарднера, який описував соціально-освітню модель вивчення мови, «мотивація вивчати іноземну мову може бути описана як комплекс складових, що об'єднують зусилля та бажання, так само, як і сприятливе ставлення до її вивчення» [7, 227].

Виділяють три рівні, на яких може формуватися мотивація внаслідок безпосереднього впливу викладача на цей процес. Першим рівнем або центральним ядром мотивації є те, що можна назвати «віднайти пристрасть». Саме пристрасть визначає основні цілі життя, визначає те, що найбільше турбує студента й те, що змушує його діяти. Це означає, що йому потрібно віднайти спосіб поєднати вивчення англійської із реальними бажаннями в житті [9].

Викладач може допомогти формуванню цієї «пристрасті» на занятті різними методами та способами. Доцільним буде додати до заняття цікаві елементи на зразок музики, кліпів, фільмів, повідомлень на сучасні теми та про цікавих людей, ігри та ін., що провокуватиме справжній інтерес молодіжної аудиторії. Іншим способом допомогти студентам знайти свою «пристрасть» є організувати роботу на занятті навколо ідеї самовираження через низку підходів: напр., журнал ідей, інтерактивні анкети, мовні кола, вікторини. Не варто також забувати про психологічний принцип

«неопосередкованості», згідно якого викладач стає прикладом ентузіазму та мотивації до навчання [7].

На другому рівні мотивації виникає потреба змінити дійсність студента. Зважаючи на той факт, що вивчення іноземної мови внаслідок неналежної уваги, неякісного викладання та браку можливостей могли стати на заваді ефективному оволодінню іншомовними компетенціями, викладачеві потрібно знайти способи залучення всіх студентів до навчального процесу на занятті на основі індивідуалізованого підходу та якісної організації самостійної роботи студента за його межами. Допоміжними матеріалами можуть слугувати навчальні Інтернет-ресурси, які забезпечать достатнім арсеналом різноманітних завдань для будь-якого рівня. Допомогти студентові змінити реальність означає змусити його поглянути на вивчення іноземної мови під іншим кутом – цікавої пізнавальної навчальної діяльності, що не здається за межами досяжного [7].

Третій рівень мотивації передбачає інтегрування студента до всіх видів діяльності на занятті. Серед таких інтегруючих принципів виділяють такі:

- організаційний момент, який базується на принципі доцільності, креативності та спонукання всіх до активної роботи впродовж заняття;
- кожен вид навчальної діяльності повинен бути цікавим і практичним до виконання. Використання аудіо-візуальних засобів (аудіозаписи, картинки, графіки, діаграми тощо), інтерактивних видів діяльності, щоб викликати та втримати увагу студентів;
- обов'язкова участь усіх студентів, визначення завдань для індивідуального виконання та розподіл ролей у групових технологіях навчання;
- застосування індуктивних методів навчання, коли студенти мають можливість самостійно відкривати щось нове – граматичні моделі, нові лексичні одиниці, що допоможе зробити навчальну діяльність більш усвідомленою та довготривалою;
- забезпечення зворотного зв'язку на всіх рівнях формування мовних компетенцій та їх прогресу [7; 9].

Як підсумок, інтерес до навчальної діяльності формується як через зміст навчального матеріалу, який відповідає комунікативним потребам студентів, так і через форми та прийоми роботи, які пропонуються в контексті реальної комунікації, відкривають перспективи для самореалізації студентів, які відчують себе повноправними суб'єктами спілкування.

Психологи твердять, що студенти, які мають позитивне ставлення до вивчення мови, характеризуються як більш відкриті, впевнені в собі, активні, незалежні та мають більші шанси на досягнення успіху. Водночас, студенти, які мають прагнення набути іншомовних компетенцій, своєю наполегливою працею та бажанням, за умови сприятливого клімату в групі та підтримки викладача, можуть досягти необхідного рівня іншомовної компетентності.

Роль викладача, все ж, залишається ключовою на всіх етапах і рівнях мотивації. Дослідники зауважують, що «однією з причин того, що заняття іноземною мовою не реалізують закладених у них можливостей, може бути невдала методика навчання» [1, 62]. Педагогічна майстерність викладача, його ентузіазм, креативність, гнучкість допоможуть сформувати та утримувати мотивацію у процесі вивчення іноземної мови. Арсенал мотиваційних стратегій і механізмів є досить широким, та можна виокремити такі його складові:

- навчальний процес мусить бути стимулюючим та таким, що приносить задоволення;
- визначення конкретних цілей студента;
- підвищення рівня впевненості студента у своїх силах;
- стимулювання до самостійного навчання з усією необхідною допомогою викладача для досягнення його ефективності;
- сприяння розвитку стратегій самомотивації (підвищення рівня зосередженості та зусиль, спрямованих на допомогу в навчальному процесі).

Такі стратегії є важливим мотиваційним чинником і надають змогу викладачеві успішно керувати пізнавальною діяльністю студентів, розвивають уміння студентів самостійно вдосконалювати знання, сприяють безперервній самоосвіті та досягненням у професійній сфері.

Сучасні освітні стандарти вимагають відповідності змісту й технологій навчання іноземної мови актуальним інтересам, сучасним реаліям і професійним потребам студента, відтворювати оточення, найбільш наближене до реального життя. Важливим інструментом підвищення мотивації є вміння зорієнтувати студентів на перспективи ефективного використання здобутих знань, умінь і навичок у майбутній діяльності, на формування в них здатності та внутрішньої потреби до безперервного навчання, самовиховання й самовдосконалення.

Важливим моментом у формуванні іншомовної компетентності майбутнього інженера є усвідомлення практичної значущості набутих компетенцій, а отже орієнтація на підготовку саме користувача іноземної мови. Тому, ще більшою стає необхідність чітко визначити цілі й завдання курсу та намагатися їх виконати, відбираючи все найпотрібніше та методично доцільне. Слід навчитися розставляти пріоритети й відкидати другорядне, навчати студентів користуватися здобутими компетенціями, сформувати в них звичку самостійно працювати.

Висновки. Отже, необхідно будувати навчальний процес таким чином, щоб сформувати у студентів стійку позитивну мотивацію до вивчення іноземної мови, щоб вони усвідомили необхідність володіння іноземною мовою для особистісного та професійного зростання. Використання педагогом мотиваційних механізмів може стати винятково

важливим для формування в майбутнього спеціаліста стійкого пізнавального інтересу до вивчення мови. Тому, пріоритетними завданнями педагога є оптимальна організація навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови з використанням сучасних засобів і методів навчання, гнучким та індивідуалізованим підходом і використанням різноманітних шляхів підвищення мотивації, що стане предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородіна Г. І. Щодо проблеми формування стійкої мотивації до вивчення іноземної мови у студентів інженерних спеціальностей / Г. І. Бородіна // Вісник ХНУ. – 2013. – № 22. – С. 59–66.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
4. Український педагогічний словник / уклад. С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
5. Черняк Н. О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ [Електронний ресурс] / Н. О. Черняк. – Режим доступу : <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>.
2. Gardner R. C. Attitudes and motivation in second language learning / R. C. Gardner & W. E. Lambert. – Rowley, MA : Newbury House, 1972. – 216 p.
3. Gardner R. G. Social Psychology in Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation / R. C. Gardner. – London : Edward Arnold Ltd., 1985. – 355 p.
4. Gardner R. C. Correlation, causation, motivation and second language acquisition / R. C. Gardner // Canadian Psychology. – 2000. – V. 41. – P. 1–24.
2. Rost M. Generating Student Motivation [Електронний ресурс] // Series Editor of World View, 2006. – Режим доступу : <http://www.pearsonlongman.com/ae/worldview/motivation.pdf>.

РЕЗЮМЕ

Литвинчук А. Т. Особенности использования мотивационных механизмов в изучении иностранного языка студентами ВТУЗ.

Статья посвящена проблеме повышения мотивации студентов к изучению иностранного языка. Анализ учебного процесса в системе высшей школы и изучение иностранного языка в частности в неязыковых вузах свидетельствует о необходимости учета фактора мотивации как одного из составляющих решения проблемы оптимизации образования и качества образования. Охарактеризованы типы учебной мотивации и проанализированы факторы, которые формируют положительную мотивацию студентов технических специальностей. Определены основные механизмы на разных уровнях мотивации, рассмотрен потенциал мотивационных механизмов, которые может применять педагог для повышения эффективности учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: интегративная мотивация, инструментальная мотивация, оптимизация учебно-познавательной деятельности, иноязычные компетенции, положительные мотивы, интегрирующие принципы, мотивационные механизмы, мотивационный фактор.

SUMMARY

Litvinchuk A. The Peculiarities of Motivational Mechanisms Application in Learning a Foreign Language by the Students of Technical Universities.

The article deals with the problem of theoretical and practical approaches to motivating students to study a foreign language and explores the significance of motivation as a contributing factor in second language acquisition. The analysis of the studying process in higher schools and learning a foreign language in non-language universities in particular demonstrates the need to consider the factor of motivation as one of the components of the solution to the problem of education optimization and quality assurance.

The integrative and instrumental types of learning motivation have been characterized and the factors creating positive motivation of technical students have been analyzed. Both forms of motivation are examined in the light of research which has been undertaken to establish the correlation between the forms and factors of motivation and successful second language acquisition. It is pointed out that positive integrative motivation is the key factor driving language learning success. The basic mechanisms at different levels of motivation, the potential of motivational mechanisms that could be used by a teacher to improve training activities of the students have been examined.

It is mentioned that in order to make the language learning process a more motivating experience the instructors need to put a great deal of thought into developing programs and applying methods which maintain student's interest and create steady motivation. The aspects which make a difference in the success of learning a foreign language, i.e. language aptitude, personality, attitude and motivation can promote willingness to work hard. Thus, tapping into motivation proves to be crucial for language teachers and elaborating and adopting of motivational teaching practice helps the learners «find their passion». Different ways of teachers' helping learners to bring their passion into the classroom are discussed as well as teachers' enthusiasm, creativity, stimulation of the students ideas, the use of motivating activities and encouragement of the students are highly appreciated.

The emphasis in the present research is on the conscious strategies that can be used to foster classroom motivation. There have been also mentioned some self-motivating strategies which are particularly important in second language learning due to the long-lasting nature of the process. It is also stressed that raising student awareness of relevant strategies and reminding them of their usefulness has a considerable empowering effect.

The paper makes an attempt to incorporate direct and indirect approaches to generating student motivation which may be adopted in teaching practice and make the classroom climate more motivating. A teacher's job is to teach the students how to cultivate motivation, find it in areas where they don't expect it and take more satisfaction in their successes and progresses.

Key words: *integrative motivation, instrumental motivation, optimization of teaching and learning, foreign language competence, positive motivation, the integrating principles of motivational mechanisms, a motivating factor.*